

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

عنوان:

تحلیل مسائل و مشکلات صادرات فرش

مرکز پژوهش‌های اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی خراسان رضوی

مهر ۱۴۰۲

شناسنامه گزارش

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

عنوان:

تحلیل مسائل و مشکلات صادرات فرش

مرکز پژوهش‌های اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی خراسان رضوی

تهیه کننده: سعیده به‌نژاد

ناظر: شهرام عیدی‌زاده

واژگان کلیدی: فرش، صنایع دستی، صادرات، فرش دستباف، بازار جهانی

تاریخ انتشار: مهر ۱۴۰۲

نشانی: مشهد مقدس - خیابان امام خمینی - جنب باغ ملی - ساختمان اتاق بازرگانی - کد پستی: ۹۱۳۷۷۳۴۱۹۵

فهرست مطالب

بخش اول :	۱	ساختار بازار جهانی فرش
بخش دوم :	۲	رقبای فرش ایرانی
بخش سوم :	۳	ساختار بازار صادرات فرش ایران
بخش چهارم :	۴	موانع و مشکلات موجود بر سر راه صادرات
بخش پنجم :	۵	عوامل موثر بر تقاضا و جایگاه فرش ایرانی
بخش ششم :	۶	پیشنهادات در خصوص افزایش صادرات و رفع مشکلات صنعت فرش
بخش هفتم :	۷	فرش دستباف

مقدمه

صنعت فرش (زنجیره ارزش فرش) از جمله صنایعی است که در بخش کالاهای غیرنفتی ظرفیت بالقوه ای برای صادرات دارد. از طرفی با توجه به این که این صنعت افراد زیادی را به خود مشغول کرده است، می تواند عاملی مهم در ایجاد اشتغال های دائم و فصلی برای افراد جامعه باشد. در واقع صنعت فرش ایران از ابتدایی ترین مراحل تا رسیدن به دست مصرف کننده حدود ۳۰ فرصت شغلی را در خود جای می دهد. در سال های اخیر از قدرت رقابت صنعت فرش ایران به خصوص فرش دستباف به دلایل متعددی کاسته شده است، اما در صورت تدوین و اجرای یک راهبرد مدون و مشخص می تواند جایگاه شایسته خود را در بازار فرش جهان بازیابد. به دلیل وجود منابع انسانی کافی و در اختیار داشتن تخصص و دانش کافی، صادرات این محصول میتواند علاوه بر تأمین بخشی از ارز مورد نیاز کشور، منجر به توسعه صادرات، دستیابی به بازارهای جهانی، کاهش بیکاری و افزایش اشتغال شود.

اهمیت موضوع

فروش به عنوان یکی از محصولات صنایع دستی ایران، جایگاه مهمی در اقتصاد بویژه در صادرات غیر نفتی دارد، به نحوی که هویت این محصول با نام ایران در بازارهای بین‌المللی آمیخته است. گذشته از تجربه چند صد ساله تولید این محصول در کشور، در حدود سه دهه اخیر و بواسطه جهانی شدن بازارها و گسترش تجارت بین‌المللی، کشورهای دیگری به تولید این محصول روی آورده‌اند و خواهان سهمی از بازار جهانی این محصول شده‌اند که به طبع آن باعث کاهش سهم بازار ایران به عنوان رهبر بازار جهانی این محصول شده است. با توجه به نیاز کشور مبنی بر کاهش وابستگی به درآمدهای نفتی و مشاهده روند نزولی صادرات فرش، تلاش برای رفع موانع و گسترش صادرات این محصول میتواند رشد اقتصادی و رفاهی کشور از اقتصاد تک محصولی را موجب شود.

بخش اول

ساختار بازار جهانی فرش

بررسی روند بیست ساله تقاضای جهانی فرش دستباف حاکی از آن است که تقاضای این محصول طی سال های اخیر به کمتر از نصف تقلیل یافته، اما محصولات فرش و سایر کف پوش ها الگوی متفاوتی داشته و تقاضای آن طی مدت یادشده دو برابر شده و بیانگر آن است که کالاهای جایگزین فرش دستباف، به دلیل قیمت ارزان تر و تغییر سلیقه مصرف کننده تقاضای بالایی در جهان پیدا کرده است (جهان صنعت، ۱۴۰۲).

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
خراسان رضوی

ساختار صادرات جهانی فرش

با مقایسه آمار صادرکنندگان و واردکنندگان فرش در جهان میتوان به این نکته پی برد که نه تنها کشورهای اصلی تولیدکننده به عنوان صادرکنندگان عمده در تجارت جهانی نقش دارند، کشورهای قبیل آمریکا، آلمان و دانمارک نیز اقدام به صادرات مجدد فرشهای وارداتی خود میکنند. طبق آمار، ارزش صادرات جهانی فرش در سال ۲۰۲۱ حدود ۱۸ میلیارد و ۴۵۷ میلیون دلار بوده است.

بر اساس گزارشهای منتشر شده کشورهای چین، ترکیه، هند، بلژیک و هلند به ترتیب در سال ۲۰۲۱ با دارا بودن سهم تقریبی ۲۰، ۱۷/۶، ۱۲/۳، ۸/۸ و ۷/۵ درصدی از صادرات جهانی فرش در صدر عمده ترین صادرکنندگان فرش قرار گرفته اند و در این میان ایران با صادرات ۳۴۱ میلیون دلاری توانسته است تنها سهم ۱/۸ درصدی را از تجارت این کالا کسب کند که نسبت به سالهای گذشته به شدت کاهش یافته است.

ارزش صادرات فرش در کشورهای مختلف

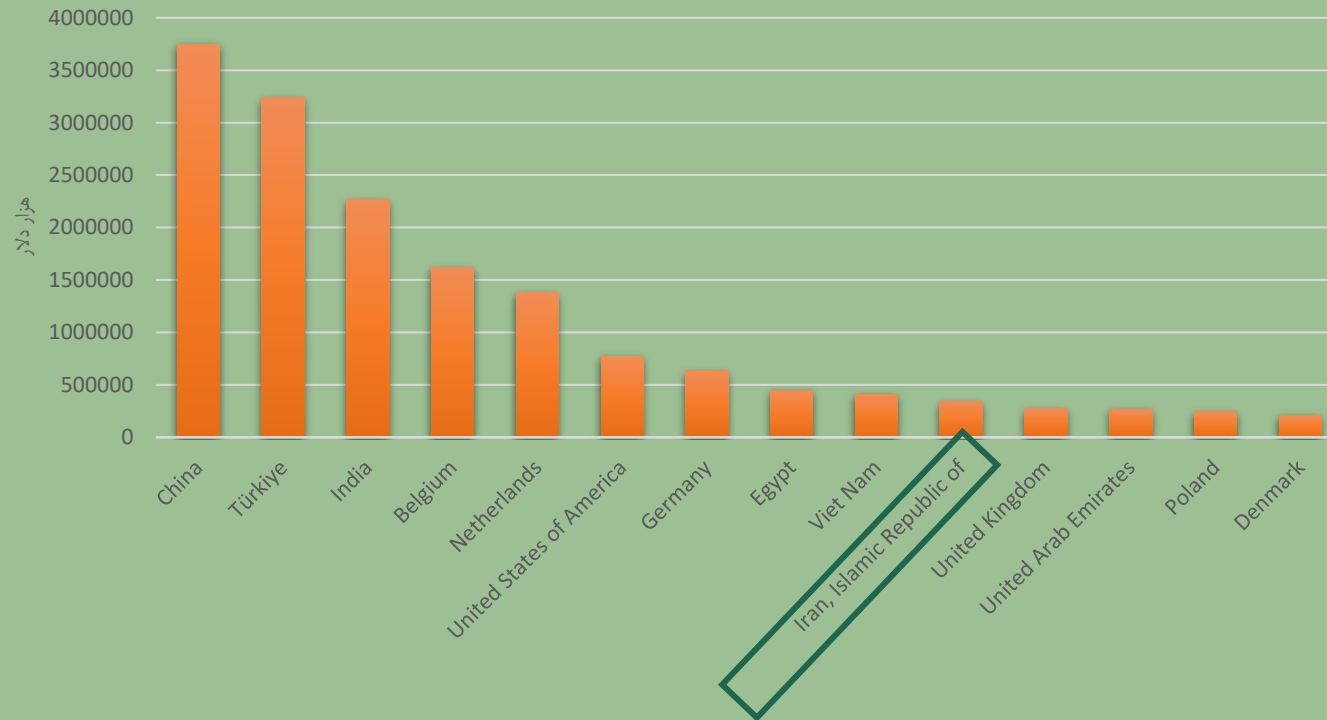
Exporters	Exported value in 2018	Exported value in 2019	Exported value in 2020	Exported value in 2021	Exported value in 2022
World	16500499	15861615	15122079	18457760	16805039
China	2977667	2919314	2963540	3749046	3854098
Türkiye	2264274	2553899	2621045	3240314	2819517
India	1756444	1714223	1689060	2263926	1945728
Belgium	1728842	1609025	1371637	1621140	1386257
Netherlands	1297205	1213541	1121936	1378205	1264201
United States of America	977845	910870	773428	776609	777073
Germany	646910	604149	564135	636527	585279
Viet Nam	78834	172417	284064	414437	412988
Egypt	317431	311052	395811	453345	372729
United Kingdom	362742	351249	286322	274376	276824
France	281309	246141	197926	208940	240789
Italy	226505	207213	154623	199167	238435
Denmark	224117	213383	176687	211170	201046
Poland	273529	234070	219008	245711	165686
Sweden	112092	109083	104689	134238	147845
Spain	131653	130953	123056	160052	147190
Czech Republic	116110	121293	123328	143756	133405
Mexico	68561	88612	75810	75464	131803
Thailand	166538	161943	124108	119941	122709
Austria	138486	131751	98858	109294	114708
Iran, Islamic Republic of	668471	373112	320478	341289	
United Arab Emirates	196252	183546	175529	269639	91702

Source: trademap, 2023

ارقام به هزار دلار

ارزش صادرات جهانی فرش در سال ۲۰۲۲ حدود ۱۶ میلیارد و ۸۰۵ میلیون دلار بوده است که نسبت به سال گذشته حدود ۹ درصد کاهش داشته است. چین، ترکیه و هند در سال ۲۰۲۲ بزرگترین صادرکنندگان فرش در جهان بوده‌اند.

جایگاه ایران در میان کشورهای صادرکننده فرش در سال ۲۰۲۱

Source: trademap, 2023

در سال ۲۰۲۱ کشورهای چین، ترکیه و هند به ترتیب با صادرات حدود ۳ میلیارد و ۷۴۹ میلیون دلاری، ۳ میلیارد و ۲۴۰ میلیون دلاری و ۲ میلیارد و ۲۶۳ میلیون دلاری بزرگترین صادرکنندگان فرش در دنیا هستند. متأسفانه ایران بر خلاف چندین سال گذشته که جزو یکی از بزرگترین صادرکنندگان فرش بوده است در این سال با صادرات حدود ۳۴۱ میلیون دلاری در جایگاه ۱۰ام صادرکنندگان فرش و سایر کف پوش‌ها قرار گرفته است.

سهم صادرات کشورهای مختلف از صادرات جهانی فرش در سال ۲۰۲۱

Exporters	Share in value in world's exports, % in 2018	Share in value in world's exports, % in 2019	Share in value in world's exports, % in 2020	Share in value in world's exports, % in 2021	Share in value in world's exports, % in 2022
China	18	18.4	19.6	20.3	22.9
Türkiye	13.7	16.1	17.3	17.6	16.8
India	10.6	10.8	11.2	12.3	11.6
Belgium	10.5	10.1	9.1	8.8	8.2
Netherlands	7.9	7.7	7.4	7.5	7.5
United States of America	5.9	5.7	5.1	4.2	4.6
Germany	3.9	3.8	3.7	3.4	3.5
Viet Nam	0.5	1.1	1.9	2.2	2.5
Egypt	1.9	2	2.6	2.5	2.2
United Kingdom	2.2	2.2	1.9	1.5	1.6
France	1.7	1.6	1.3	1.1	1.4
Italy	1.4	1.3	1	1.1	1.4
Denmark	1.4	1.3	1.2	1.1	1.2
Poland	1.7	1.5	1.4	1.3	1
Sweden	0.7	0.7	0.7	0.7	0.9
Spain	0.8	0.8	0.8	0.9	0.9
Czech Republic	0.7	0.8	0.8	0.8	0.8
Mexico	0.4	0.6	0.5	0.4	0.8
Thailand	1	1	0.8	0.6	0.7
Austria	0.8	0.8	0.7	0.6	0.7
Iran, Islamic Republic of	4.1	2.4	2.1	1.8	
United Arab Emirates	1.2	1.2	1.2	1.5	0.5

Source: trademap, 2023

در سال 2021 کشور چین با دارا بودن سهم تقریبی 20 درصد از بازار جهانی، بزرگترین صادرکننده فرش در جهان بوده است. در رتبه های بعدی ترکیه و هند با دارا بودن سهمی نزدیک به 17/5 و 12 درصدی قرار دارند. در این میان، سهم ایران از صادرات جهانی از 4 درصد در سال 2018 به 1/8 درصد در سال 2021 کاهش پیدا کرده است و این بیان گر اوضاع نابسامان

این هند در رتبه است

ارزش واردات فرش در کشورهای مختلف

Importers	Imported value in 2018	Imported value in 2019	Imported value in 2020	Imported value in 2021	Imported value in 2022
World	15010599	14519231	13387301	16991375	16236928
United States of America	3256483	3044254	3094209	4216539	3929830
Germany	1262669	1200229	1198692	1355128	1225774
United Kingdom	1179411	1143408	945438	1297646	1182014
Canada	774429	744783	656943	760888	746883
Japan	631930	611502	559580	620033	632180
France	519773	494749	442188	590204	583827
Saudi Arabia	371985	451737	360333	417544	477697
Netherlands	372715	354052	323510	497759	433448
Australia	428395	380446	368378	415542	430238
Iraq	372631	340679	308572	389584	391650
United Arab Emirates	227202	201885	168030	259039	349573
Italy	232001	222174	174186	240981	287540
Spain	223908	233345	196726	288608	271348
Belgium	265607	251915	239873	293236	244856
Sweden	236031	242751	202039	282092	243858
Switzerland	191233	184492	197809	226357	203802
Mexico	212754	204471	153845	184278	203480
Czech Republic	215376	214955	196080	191069	192841
Poland	286030	209530	272788	327761	184663
Austria	164161	158235	143012	170380	170643
India	123121	135421	90973	100089	167488

Source:trademap, 2023

ارقام به هزار دلار

بر اساس آمارها کشور آمریکا بزرگترین واردکننده فرش در جهان است که در سال ۲۰۲۱ حدود ۴ میلیارد و ۲۱۶ میلیون دلار فرش و سایر کفپوش ها را وارد کرده است. بعد از آمریکا کشورهای آلمان، انگلیس و کانادا جزو برترین واردکنندگان به شمار می آیند.

سهم کشورهای مختلف از واردات جهانی فرش

Importers	Share in value in world's imports, % in 2018	Share in value in world's imports, % in 2019	Share in value in world's imports, % in 2020	Share in value in world's imports, % in 2021	Share in value in world's imports, % in 2022
United States of America	21.7	21	23.1	24.8	24.2
Germany	8.4	8.3	9	8	7.5
United Kingdom	7.9	7.9	7.1	7.6	7.3
Canada	5.2	5.1	4.9	4.5	4.6
Japan	4.2	4.2	4.2	3.6	3.9
France	3.5	3.4	3.3	3.5	3.6
Saudi Arabia	2.5	3.1	2.7	2.5	2.9
Netherlands	2.5	2.4	2.4	2.9	2.7
Australia	2.9	2.6	2.8	2.4	2.6
Iraq	2.5	2.3	2.3	2.3	2.4
United Arab Emirates	1.5	1.4	1.3	1.5	2.2
Italy	1.5	1.5	1.3	1.4	1.8
Spain	1.5	1.6	1.5	1.7	1.7
Belgium	1.8	1.7	1.8	1.7	1.5
Sweden	1.6	1.7	1.5	1.7	1.5
Switzerland	1.3	1.3	1.5	1.3	1.3
Mexico	1.4	1.4	1.1	1.1	1.3
Czech Republic	1.4	1.5	1.5	1.1	1.2
Poland	1.9	1.4	2	1.9	1.1
Austria	1.1	1.1	1.1	1	1.1
India	0.8	0.9	0.7	0.6	1

همان طور که
ملاحظه می‌شود
امریکا در سال
2021، 24/8
درصد از واردات
فرش جهان را به
خود اختصاص داده
است. آلمان و
انگلیس نیز روی هم
رفته سهمی حدود
15 درصد در بازار

بخش دوم

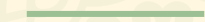
رقبای فرش ایرانی

رقبای فرش ایرانی

سهم ایران از بازار جهانی فرش هر سال آب می رود و کشور ما که زمانی بزرگترین صادرکننده فرشهای دستباف جهان بود، اکنون نظاره گر جولان رقبا در این بازار است. رقبایی که تا چند دهه پیش اصولاً حرفی برای گفتن در بازار جهانی فرش نداشتند و اکنون با آمارهای صادراتشان ما را غافل گیر می کنند. از جمله مهمترین رقبای ایران در این زمینه چین، ترکیه و هند هستند که در ادامه به تفصیل به آنها خواهیم پرداخت.

رشد ترکیه در خلاء صادرات فرش ایرانی

کشوری مانند ترکیه در این سال‌ها و در خلاء بی‌توجهی ایران به بازارهای جهانی رشد قابل توجهی در حوزه صادرات فرش داشت؛ حتی این کشور تنها طی یک سال گذشته توانست تولیدات فرش ماشینی خود را به حدود ۶۸ برابر تولیدات فرش ماشینی در ایران برساند. همین خلأ و بی‌توجهی در ایران باعث شد تا ترکیه اقدام به جذب هنرمندان و مرمت‌کاران ایرانی کند؛ در واقع فعالان صنعت فرش می‌گویند که نخبه‌های فرش در حال کوچ از ایران بوده و پای فرار مغزها هم به این صنعت باز شده است.

بنا به آمار منتشر شده، ارزش صادرات فرش این کشور در سال ۲۰۲۱ میلادی به بیش از ۳ میلیارد دلار رسیده است.

گفته می‌شود که کشوری مانند ترکیه فقط از محل تعمیر و رفو فرش‌های ایرانی ۱۵۰ میلیون دلار درآمد کسب می‌کند؛ یعنی بیش از صادرات کل فرش ایران (تجارت نیوز، ۱۴۰۲)

کشورهای مقصد صادراتی فرش ترکیه و سهمشان از صادرات این کشور

واردکنندگان	سهم از صادرات در سال ۲۰۱۸	سهم از صادرات در سال ۲۰۱۹	سهم از صادرات در سال ۲۰۲۰	سهم از صادرات در سال ۲۰۲۱	سهم از صادرات در سال ۲۰۲۲
امریکا	24.8	26.5	36	36.9	29.9
عراق	7.5	5.5	4.2	5.4	7
انگلستان	4.3	4.5	4.8	5.1	5.1
آلمان	4.6	5	5.4	5	4.8
عمارات	3.4	2.9	2.6	4.8	4.3
عربستان	11.7	13.4	10.2	0	4.2
لیبی	2.4	4.4	2.3	3	3.1
اسرائیل	1.6	1.5	1.4	1.9	2.2
قزاقستان	1.1	1.1	1.3	1.6	1.7
روسیه	0.5	0.7	0.8	1.1	1.6
مالزی	0.5	0.5	0.7	0.8	1.6
کویت	1.6	1.5	1.4	1.5	1.6
کانادا	1	1	1.2	1.7	1.5
بلغارستان	0.6	0.4	0.4	2.2	1.4
فرانسه	0.8	0.8	0.8	1.1	1.3
بلژیک	1.3	1.3	1.2	1.1	1.1
رومانی	1.1	1.1	1	1.1	1.1
لهستان	1.1	1.2	1.2	1.2	1.1
سوئد	0.9	0.9	0.8	1	1
یونان	0.6	0.5	0.4	0.7	1

امریکا بزرگترین واردکننده فرش ترکیه است و در سال ۲۰۲۱ حدود ۳۷ درصد از صادرات این کشور را به خود اختصاص داده است.

چین

کشور چین سابقه ای طولانی در بافت فرش دستباف دارد و در مناطق مختلف آن سبکهای بافت و طرح مختلفی به چشم میخورد. از معروفترین انواع فرش اصیل چینی میتوانیم به فرش تبتی، فرش مغولی و دیگر استانهای شمال و غرب و فرش شین جیانگ اشاره کنیم. به طور کلی تولیدکنندگان چینی فرش را می توان بر دو دسته تولیدکنندگان فرش اصیل چینی و تولیدکنندگان فرش با طرحهای ایرانی و پارسی تقسیم کرد (شماعی زاده، ۱۳۹۷).

چین با صادرات بیش از ۳ میلیارد دلار توانسته جایگاه اول صادرات انواع فرش را در سال ۲۰۲۱ از آن خود کند.

کشورهای مقصد صادراتی فرش چین و سهمشان از صادرات این کشور

Importers	Share in value in China's exports, % in 2018	Share in value in China's exports, % in 2019	Share in value in China's exports, % in 2020	Share in value in China's exports, % in 2021	Share in value in China's exports, % in 2022
United States of America	23.7	17.9	18.8	19.3	18.3
Japan	12.2	12.2	11.8	10.4	9.8
Malaysia	3.6	4.1	5.4	6.6	6
Saudi Arabia	3.3	3.9	3.9	3.6	5.2
Iraq	0.7	2.3	3.6	3	5
Australia	4.3	3.9	4.1	3.4	3.7
Viet Nam	2.9	4.1	4.6	3.6	3.4
Germany	2.9	3.5	3.7	3.4	3.1
Thailand	1.5	1.8	1.9	2	3
United Arab Emirates	1.8	2	2.1	2.5	2.9
Korea, Republic of	2	2	2.2	2.1	2.4
Philippines	0.9	1	0.9	1.5	2.1
Singapore	1.1	1.2	0.9	0.9	1.8
United Kingdom	3.3	3.4	3.6	3	1.8
Canada	1.9	1.7	1.9	2.1	1.7
India	1.8	1.8	0.8	0.9	1.4

Source: trademap, 2023

همچنان آمریکا بزرگترین واردکننده فرش است و ۱۸ درصد از صادرات فرش چین را در سال ۲۰۲۲ به خود اختصاص داده است.

هند

تولید فرش در هند سابقه ای چند صد ساله دارد و به زمان ورود مسلمانان مغول به هند یا ورود غزنویان در قرن یازدهم میلادی باز میگردد. هند در حال حاضر یکی از بزرگترین تولیدکنندگان و صادرکنندگان فرش در جهان به شمار می آید. صادرات فرش این کشور در سال ۲۰۲۱ مبلغی حدود دو میلیارد و ۲۶۳ میلیون دلار بوده است. در چند سال گذشته صادرات فرش هند رشد زیادی داشته است.

هند که در سال های گذشته توانایی خود را در زمینه علوم و فناوری ارتباطات و برخی از شاخه های تجارت الکترونیک ثابت کرده است، به خوبی با اصول بازاریابی و فروش بین المللی آشناست و با هزینه اندک و نیروی انسانی فراوان، رقیبی جدی برای بسیاری از تولیدکنندگان جهان از جمله تولیدکنندگان فرش ایرانی محسوب میشود.

کشورهای مقصد صادراتی فرش هند و سهمشان از صادرات این کشور

Importers	Share in value in India's exports, % in 2018	Share in value in India's exports, % in 2019	Share in value in India's exports, % in 2020	Share in value in India's exports, % in 2021	Share in value in India's exports, % in 2022
United States of America	52.5	53.4	57.1	56.9	58.1
Germany	6.6	6.2	5.9	5.4	5.1
United Kingdom	5.6	5.4	4.9	5	4.5
Australia	3.9	4	4.7	3.9	4.3
Sweden	1.8	2.1	2	2.6	2.3
Netherlands	1.8	1.9	2.3	2.2	2.3
France	2.1	2.2	2.4	2.6	2.2
Italy	2.3	2.1	1.7	1.9	2.1
United Arab Emirates	4.3	3.1	2.4	2.2	2.1
Canada	1.4	1.6	1.5	1.9	1.7
Spain	1.3	1.3	1.3	1.6	1.6
Belgium	1.1	1	1	1	1.1
Denmark	1.1	1.1	1.3	1.4	1
Poland	0.7	0.6	0.7	0.8	1
Japan	1.1	1.2	0.8	0.7	0.7
Malaysia	0.3	0.4	0.1	0.4	0.7
China	1.1	0.9	0.8	0.6	0.6

در صدر واردکنندگان فرش کشور هند، همانند دیگر کشورها امریکا است که در سال ۲۰۲۱، ۵۷ درصد از صادرات این کشور را به خود اختصاص داده است. در رتبه های بعدی آلمان، انگلستان و استرالیا قرار دارند که جمعا تنها ۱۴ درصد از صادرات این کشور به آنها تعلق گرفته است.

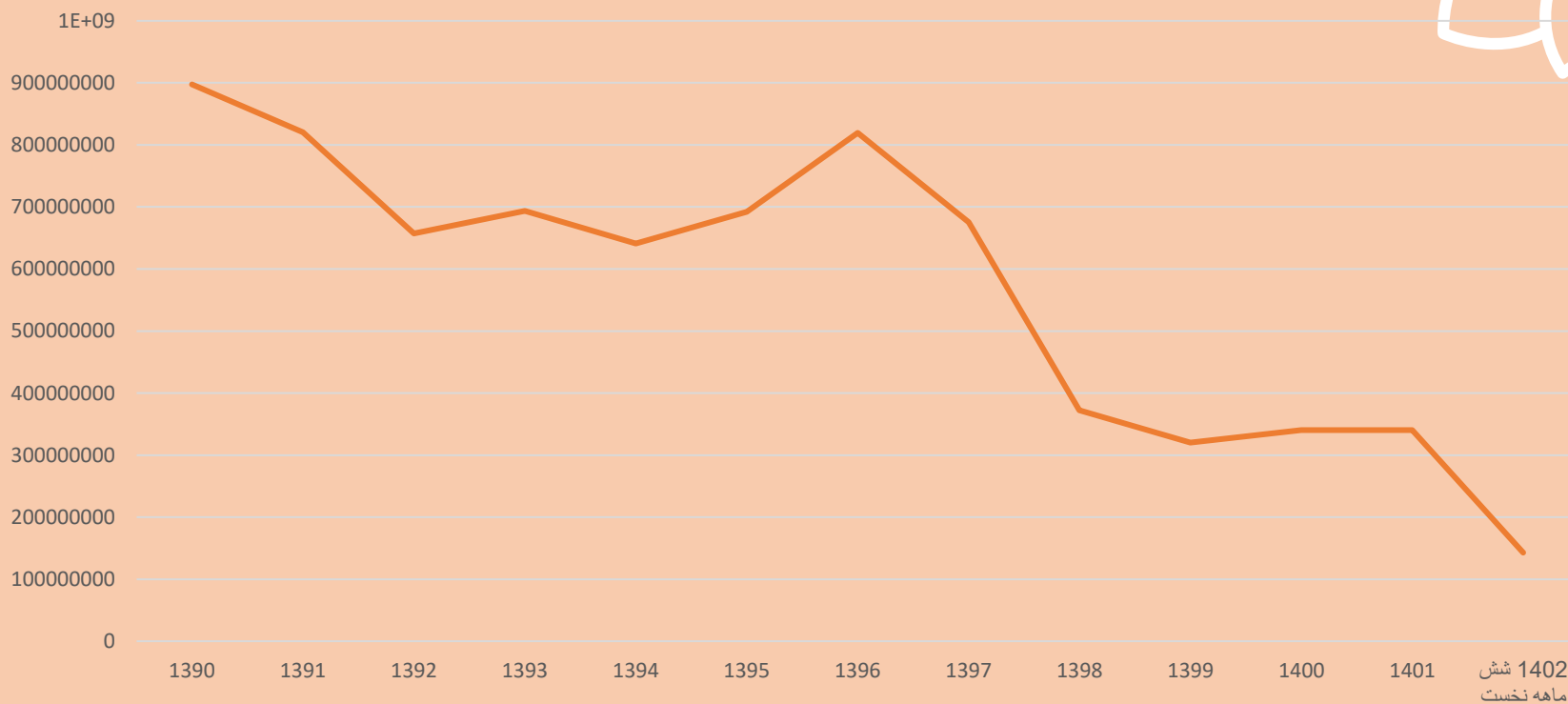

بخش سوم

ساختار بازار صادرات فرش ایران

ارزش دلاری صادرات فرش طی سال های ۱۳۹۰-۱۴۰۲

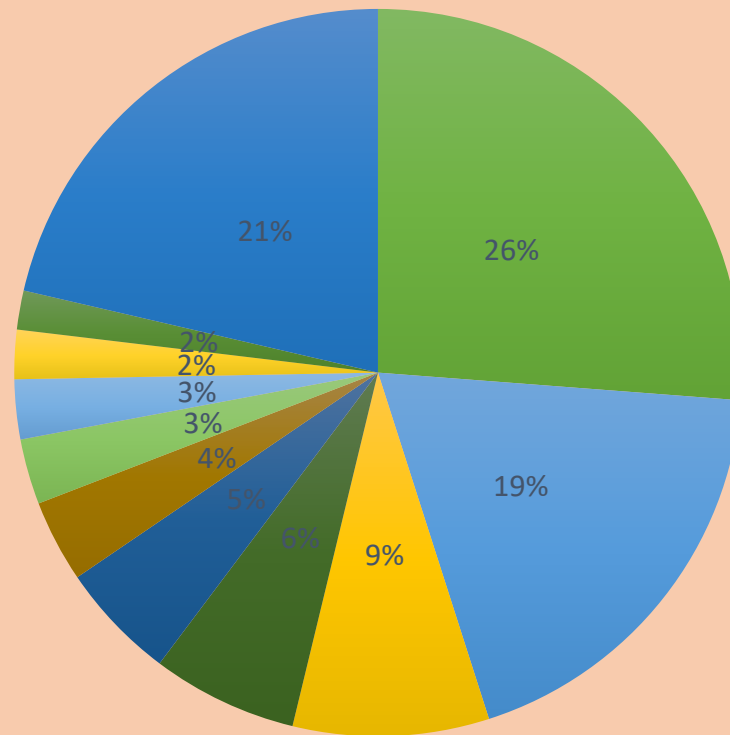

منبع: گمرک جمهوری اسلامی ایران، ۱۴۰۲

بر اساس کد تعرفه ۵۷ (بجز چمن مصنوعی)

ارزش دلاری صادرات فرش و سایر کفپوش ها طی یک دهه اخیر روند نزولی داشته است، به گونه ای که در سال ۱۴۰۱، به ۳۴۰ میلیون ۴۶۸ هزار دلار رسیده است.

مقاصد عمده صادرات فرش ایران در سال ۱۴۰۱

سایر ■ هند ■ استرالیا ■ ژاپن ■ ارمنستان ■ آلمان ■ ترکمنستان ■ پاکستان ■ امارات متحده عربی ■ افغانستان ■ عراق

منبع: گمرک جمهوری اسلامی ایران، ۱۴۰۲

بر اساس کد تعرفه ۵۷ (بجز چمن مصنوعی)

مهم ترین مقاصد صادراتی فرش ایران در سال ۱۴۰۱ به ترتیب عراق و افغانستان هستند که ۲۶ و ۱۹ درصد از صادرات فرش کشور را به خود اختصاص داده اند. در رتبه های بعدی امارات، پاکستان، ترکمنستان و آلمان قرار دارند.

بررسی روند صادرات فرش ایران طی سال های گذشته روند نزولی این محصول را نشان میدهد. فرش دستباف ایران برای سالهای متمادی به خصوص در سالهای دهه هفتاد و هشتاد شمسی (با نزدیک به ۱ الی ۲ میلیارد دلار) به عنوان یکی از ارزآورترین محصولات غیرنفتی ایران محسوب میشد. اما طی سالهای اخیر شاهد روند کاهش صادرات فرش ایران هستیم. در موقعیتی که صادرات نفت ایران به خاطر مشکلات تحریم با مسائل و موانع بسیاری مواجه شده است، صادرات فرش ایران به مانند دهه های پیشین میتواند کمک شایانی به اقتصاد ایران باشد. (باشکوه و حق ورودی زاده، ۱۴۰۰)

بخش چهارم

موانع و مشکلات موجود بر سر راه صادرات

موانع و مشکلات صادراتی

۴

تعهد ارزی صادرکنندگان

صادرات فرش یک کار زمان بر است و برای بازگشت ارز حاصل از آن مدتی لازم است، اما بانک مرکزی هیچ وقت به این موضوع توجه نکرد و متأسفانه به علت بی توجهی به این موضوع در حال حاضر کارت بازرگانی اغلب بازرگانان این حوزه حتی صادرکنندگان با سابقه تعلیق شده است.

۳

وجود ضعف اساسی در ابعاد مختلف

چالشهایی از جمله وجود ضعف اساسی در ابعاد ساختاری، مدیریتی، تولیدی و تجاری در کنار شرایط تحریمی و عدم اتخاذ راهبردهای فعالانه در این خصوص موجب شده است تا فرش ایران دوره تنزلی را در عرصه رقابتهای جهانی سپری کند و در شرایط نامناسبی قرار گیرد.

۲

تعدد دستگاههای متولی

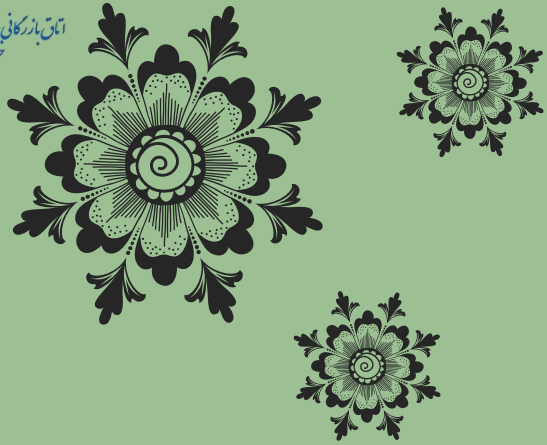
گوناگونی در مراکز تصمیم گیری از مهمترین عوامل مشکل ساز برای صنعت فرش ایران به شمار می آید

۱

وجود تحریمهای بین المللی

با این تحریمها ما بازار مهم و سنتی صادرات فرش دستباف یعنی بازار آمریکا را از دست دادیم و از دست دادن این بازار منجر به افت بیش از ۱۵۰ میلیون دلاری صادرات فرش دستباف ایران شد.

موانع و مشکلات صادراتی

سقوط بازارهای هدف صادراتی

۷

به علت نبود تبلیغ و بازاریابی مناسب، بازارهای اروپایی را تقریباً از دست داده‌ایم و این نیاز به شدت احساس می‌شود که دوباره موج تبلیغات و جریان‌سازی برای احیای فرش ایرانی ایجاد شود

افزایش نرخ حمل‌ونقل و قیمت مواد اولیه

۶

متأسفانه در حوزه تامین و توزیع مواد اولیه مصرفی فرش دستباف نابسامانی‌های زیادی وجود دارد که این موضوع موجبات تقلب، نارضایتی و عدم اطمینان تولیدکنندگان فرش دستباف را به ویژه در زمینه کیفیت و قیمت مواد اولیه فراهم آورده است.

اختلاف قیمت شدید فرش ایران با دیگر رقبا

۵

فرش دستباف ایران با قیمتی بسیار بالاتر از نمونه‌های دیگر کشورها به بازار جهانی می‌رسد و این خود به دلایلی از جمله گرانی مواد اولیه و البته نیروی کار ارزان‌تر در کشورهای رقیب برمی‌گردد.

موانع و مشکلات صادراتی

۱۰

نوسانات نرخ ارز و تورم

بالا رفتن نرخ ارز هزینه خرید مواد اولیه را افزایش داده و تورم و گرانی باعث افزایش دستمزد بافندگان شده است.

۹

سرعت کم در بافت فرش

در حال حاضر به دلیل سرعت کم در بافت فرش توان پاسخگویی نیاز بازار را نداریم، اما تولیدکننده‌های صنعتی بین‌المللی به تولید چند هزار متر فرش روبات‌بافت رسیده‌اند

۸

کپی کردن صنعت فرش هند و پاکستان از نقشه‌های فرش ایرانی

فرش کپی شده از نقشه و رنگ فرش دستباف ما به نصف قیمت با نخ طبیعی و روبات‌بافت به فروش می‌رسد و این باعث از دست دادن بازارهای صادراتی می‌شود.

وزارت صنعت، معدن و تجارت (مرکز ملی فرش ایران و سازمان توسعه تجارت ایران)

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (موزه ملی فرش ایران)

سازمان میراث فرهنگی و صنایع دستی

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران (کمیسیون فرش، هنر و صنایع دستی) - نقش مشورتی

دستگاه‌های متولی

بدون شک، یکی از مهمترین مواردی که میتواند در توسعه هر صنعتی از جمله، فرش مؤثر باشد، وجود نظام مناسب مدیریت و سیاستگذاری به منظور تدوین و اجرای سیاستهای اثربخش است. در شرایط کنونی، چندین دستگاه اجرایی در زمینه فرش دستباف فعالیت دارند که تعدد این دستگاه‌ها و قوانین و مقررات دست و پاگیر تصویب شده در آنها موجبات سردرگمی صادرکنندگان را فراهم آورده است. در ادامه نهادهای متولی این صنعت ذکر شده‌اند:

وجود اقتصاد پنهان در فرش دستباف

به خاطر وجود اقتصاد پنهان در فرش دستباف، آمارهای صادرات این هنر-صنعت غیرواقعی است. در سال‌های گذشته به دلیل مشکل رفع تعهد ارزی صادرکنندگان، حقوق گمرکی این محصول کاهش یافت، همچنین علاوه بر قاچاق این محصول، متراژ فرشی که مسافران به عنوان کالای همراه می‌توانند خارج کنند به ۲۴ متر مربع افزایش یافت که همه اینها بر غیرواقعی بودن آمارها صحنه می‌گذارد (ایرنا، ۱۴۰۲).

مسئله دیگری که در سال‌های اخیر پیش آمده این است که طرح فرش‌های ایرانی توسط هند و افغانستان کپی برداری شده است و با گذشت زمان و سیاست‌های غلط، جایگاه فرش ایرانی در جهان تضعیف شده و در حال حاضر دیگران از این پیشینه استفاده می‌کنند (اتاق ایران، ۱۴۰۱).

علاوه بر این، وجود تحریم‌ها و موضوعاتی نظیر شیوع کرونا و همچنین سلیقه‌های خاص مشتریان بر موضوع افت صادرات بی‌تاثیر نبوده است.

بخش پنجم

عوامل موثر بر تقاضا و جایگاه فرش ایرانی

عوامل تاثیرگذار بر تقاضای فرش ایران

عوامل داخلی

علل داخلی مانند افت کیفیت، پرداخت صرف به کمیت و تولید بیشتر به جای تولید بهتر، وجود سازمان های موازی دولتی و شبه دولتی در تجارت و تولید فرش، نداشتن قدرت سفارش پذیری، قوانین غیرکارشناسی و متغیر، ناآشنایی با سلیقه مشتریان و عملکرد رقبا و غیره

عوامل خارجی

عوامل خارجی عموماً از کنترل ما خارج است؛ مانند رکود جهانی، داشتن رقبای قدرتمند نظیر هند، پاکستان، نپال و غیره.

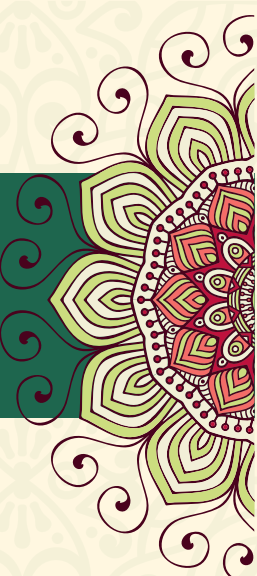
عوامل درونی مؤثر بر جایگاه صنعت فرش ایرانی

ضعف‌ها	قوت‌ها
W1 ضعف در شبکه‌های فروش و توزیع	S1 قابل اعتماد و شناخته شده بودن برند فرش ایرانی
W2 بهای تمام شده بالای فرش دستباف	S2 استفاده از طرح‌های متنوع و منحصر به فرد همراه با آمیخته‌ای از هنر و تاریخ ایرانی
W3 بی‌توجهی به آمیخته تشویق و ترفیع	S3 اشتغال‌زایی بالای صنعت فرش دستباف
W4 توجه به بازارهای سنتی و فقدان طرح و برنامه برای شناسایی بازارهای جدید	S4 کیفیت و دوام بالای فرش دستباف ایرانی
W5 تمایل نداشتن به نوآوری و جایگزینی فناوری جدید	S5 وجود منابع طبیعی مناسب و فراوان مورد نیاز
W6 بی‌توجهی به خواست، نیاز و سلیقه بازار جهانی	S6 ارزش افزوده بالای فرش دستباف ایران

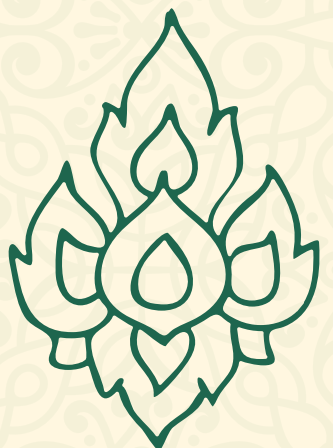
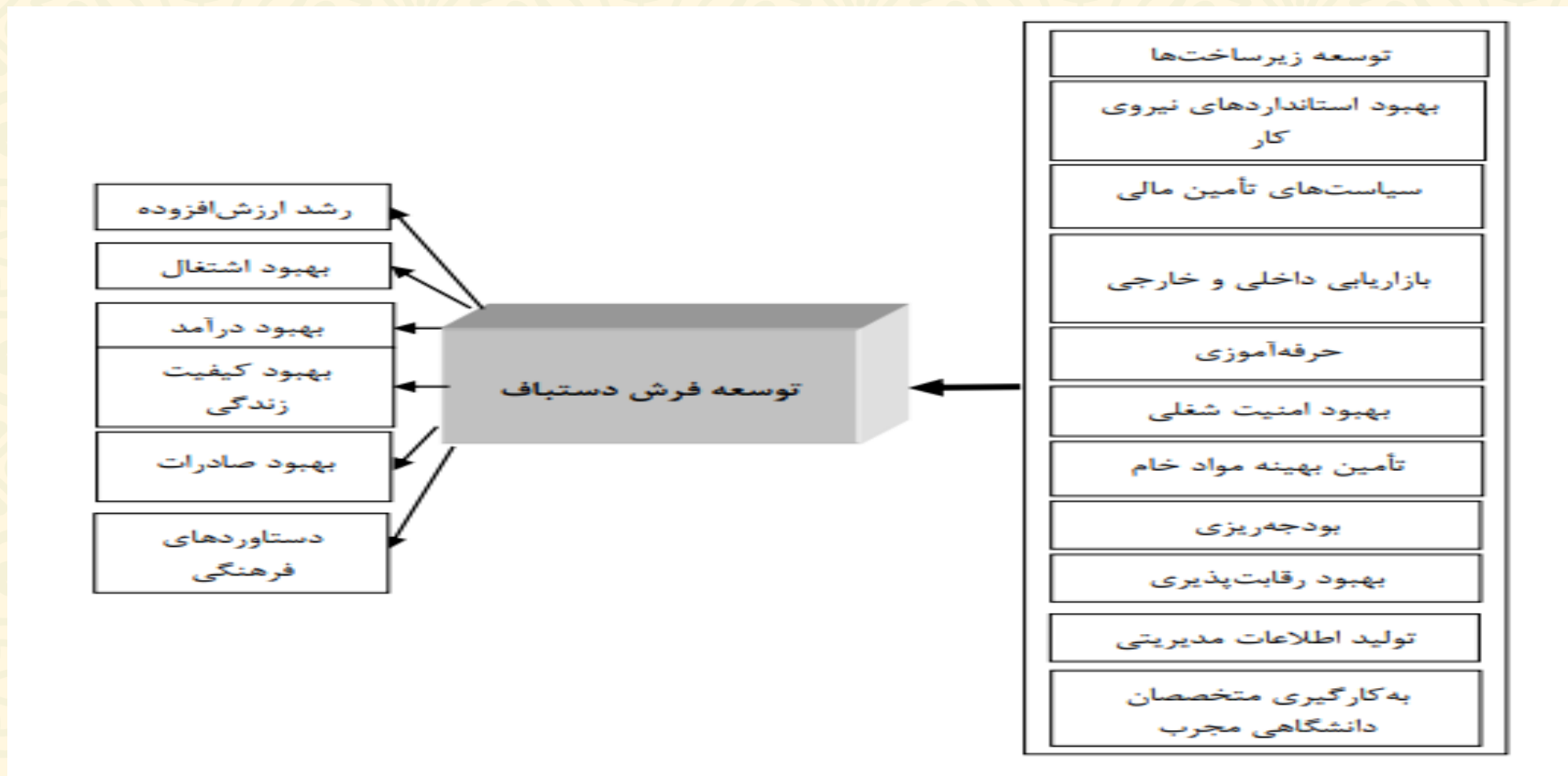

عوامل بیرونی مؤثر بر جایگاه صنعت فرش ایرانی

فرصت‌ها	تهدیدها
03 امکان استفاده از متخصصان خارجی برای بهبود وضعیت بازاریابی و فروش با استفاده از دانش فناوری اطلاعات	T1 ورود رقبای خارجی با امکانات پیشرفته‌تر و کاهش سهم بازار در سال‌های اخیر
04 آسیب‌پذیری رقبا به دلیل ارائه محصولات با کیفیت پایین	T2 نوسانات شدید نرخ ارز در سال‌های اخیر
05 خیل عظیم نیروهای جوان، متخصص و جویای کار در ایران	T3 قوانین و مقررات دست و پاگیر گمرکی، ارزی، بانکی و مالیاتی
06 کاهش درآمد نفتی و نیاز کشور به صادرات غیرنفتی	T4 وجود سازمان‌های موازی دولتی و شبه‌دولتی در تجارت و تولید فرش
	T5 ورود کالاهای جانشین از جمله کف‌پوش‌ها، سنگ‌ها و پارکت

مؤلفه های مؤثر بر توسعه فرش دستباف

مؤلفه های مؤثر بر توسعه فرش دستباف

فرش دستباف دارای ماهیت بین بخشی بوده و ابعاد مختلفی از جمله تولید مواد خام مانند ابریشم، پشم، پنبه، رنگهای طبیعی، نخ و غیره، آموزش قالی بافان، توسعه تشکلهای قالببافی (با استفاده از ظرفیتهای موجود)، بازاریابی و تجارت، تحقیقات، توسعه زیرساختها و کارگاهها، ایمنی و بهداشت کار و تأمین اجتماعی، و تأمین مالی و اعتبارات دارد که باید در قالب یک برنامه جامع مد نظر قرار گیرد.

سیاستگذاری چنین برنامه های جامعی و نظارت مستمر بر اجرای همه جانبه آنها، تنها از عهده یک کمیته یا کمیسیون چندتخصصی بر می آید. در صورت اجرای صحیح این برنامه ها، دستاوردهایی مانند رشد ارزش افزوده، بهبود اشتغال، توسعه فرهنگی، بهبود درآمد فعالان زنجیره تولید فرش دستباف به خصوص بافندگان، بهبود کیفیت زندگی و بهبود صادرات قابل انتظار خواهد بود.

بخش هشتم

پیشنهادات در خصوص افزایش صادرات و رفع مشکلات صنعت فرش

پیشنهادات

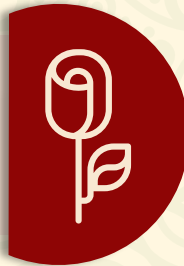
علامتگذاری و برندسازی فرشهای بافت ایران برای جلوگیری از سوءاستفاده های فروشندگان و تجار

جلوگیری از سوءاستفاده ها در خصوص تقلب فروش قالی های بافت خارج به نام قالی ایران و پیگیری آن توسط وزارت خارجه و سفارتخانه ها

تهیه نظامنامه استانداردسازی و رتبه بندی فرش دستباف

سازماندهی صادرکنندگان و احراز صلاحیت از طریق دریافت پروانه صدور توسط صادرکنندگان قبل از مبادرت به صدور کالا

پیشنهادهای

پیشنهاد ثبت نقشه های ایران در خارج از کشور برای جلوگیری از تقلید نقشه های قالی ایران در آمریکا و انجام اقدامات برای بهبود کیفیت بسته بندی فرش

انجام اقدامات در زمینه افزایش کیفیت تولید از طریق بهبود کیفیت نهاده ها، کیفیت رنگ آمیزی، رعایت استانداردهای بین المللی و بافت بر اساس نقشه متناسب با سلايق روز

تضمین عرضه مواد خام با قیمت مناسب

شناسایی مداوم بازارهای جهانی فرش و ورود به بازارهای جدید

اصلاح و ایجاد زیرساختهای صنعت با الگوبرداری از کشورهای پیشرو.

نزدیک کردن علم دانشگاهی با تخصص در این صنعت

توانمندسازی و آموزش نیروهای جوان و جویای کار

ایجاد بسته های حمایتی و مرتفع کردن موانع صادراتی برای فعالان این صنعت از طرف دولت

پیشنهادات

بخش هفتم

فرش دستباف

فرش دستباف با توجه به نیاز نسبی اندک به سرمایه و امکانات، از صنایعی به شمار می‌رود که نقشی اساسی در اشتغال زایی و تأمین نیاز اقتصادی خانواده‌ها دارد و میتواند به عنوان یکی از راهبردهای اشتغالزایی، خروج از فقر و توسعه روستایی مد نظر قرار گیرد. فرش دستباف از دیرباز نقش مهمی در ایجاد درآمد مکمل برای روستائینان و عشایر به ویژه در ایام بیکاری فصلی داشته است. افراد فراوانی در مراحل مختلف تولید فرش در بخشهای مرتبط مانند پرورش گوسفند، شستشوی پشم، ریسندگی، رنگرزی، تولید دار قالی و سایر ابزارهای مورد نیاز، بافت فرش و نهایتاً فروش آن در بازارهای داخلی و خارجی فعال هستند.

اهم قوانین و مقررات مرتبط با فرش دستباف

ردیف	عنوان	هدف قانون	تاریخ تصویب
۱	اجازه شمول معافیت و بخشودگی مالیاتی کارخانه قالیشویی فنی ایران	تسری بند «ی» ماده (۳) قانون مالیات بر درآمد مصوب ۲۹ تیرماه ۱۳۲۸ به کارخانه‌های قالیشویی فنی ایران درخصوص بخشودگی‌های مالیاتی	۱۳۳۳/۹/۱۷
۲	قانون خرید فرش ایرانی و سایر اشیاء تزئینی برای باشگاه‌ها و ساختمان‌های اختصاصی وزارت جنگ مصوب ۱۳۵۰/۳/۳۰	حمایت از خرید فرش ایرانی و سایر اشیای تزئینی توسط وزارت جنگ	۱۳۵۰/۳/۳۰
۳	لایحه قانونی راجع به یک میلیارد و پانصد میلیون ریال وام جهت اجرای طرح ایجاد بازار موقت فرش دستی ایران مصوب ۱۳۵۹/۴/۲۳	ایجاد بازار موقت فرش دستی ایران از طریق اجرای لایحه مزبور و در اختیار قرار دادن مبلغ یک میلیارد و پانصد میلیون ریال به شرکت سهامی فرش دستی ایران مصوب ۱۳۵۹/۴/۲۳	۱۳۵۹/۴/۲۳
۴	قانون راجع به کاهش جریمه متخلفین در صادرات فرش و لغو لایحه قانونی اصلاح قانون راجع به الحاق یک تبصره به بند «۱۱» ماده (۲۹) قانون امور گمرکی مصوب ۵۹/۴/۲۳ شورای انقلاب جمهوری اسلامی ایران	بهموجب این قانون به گمرک ایران اجازه داده شد در مورد تخلف صادرکنندگان، در اظهار کمتر از حد واقعی ارزش فرش‌های صادراتی، بر اساس ضوابط تعیین شده در قانون اقدام نماید.	۱۳۶۰/۱۱/۱۸
۵	قانون برخورداری صادرکنندگان فرش از تخفیف پیمان ارزی در صدور فرش	توسعه صادرات غیرنفتی و برخورداری صادرکنندگان فرش دستباف، به‌خصوص تعاونی‌های تولیدکنندگان فرش و شرکت سهامی فرش ایران از تخفیف پیمان ارزی نسبت به نرخ‌های تعیین شده توسط کمیسیون نرخگذاری کالاهای صادراتی	۱۳۶۴/۹/۱۳
۶	قانون صدور فرش‌های گره نخورده موجود در کشور منحصراً از گمرک کرمان	جلوگیری از کاهش کوتاه‌مدت صادرات غیرنفتی و فراهم نمودن زمینه اصلاح و تغییر بافت قالی‌های نامرغوب	۱۳۶۷/۱۱/۵
۷	قانون تصویب مواردی در زمینه صدور فرش	تسهیل صادرات فرش	۱۳۷۱/۶/۱۱
۸	قانون انتقال کلیه وظایف مربوط به تأسیس، اداره و نظارت تعاونی‌ها و اتحادیه‌های فرش دستباف روستایی به وزارت جهاد سازندگی	محول کردن کلیه امور مربوط به تأسیس، اداره، فعالیت‌های تعاونی‌ها و اتحادیه‌های فرش دستباف روستایی به وزارت جهاد سازندگی	۱۳۷۳/۱۱/۲۳
۹	قانون برگزاری کنفرانس بین‌المللی فرش توسط وزارت بازرگانی	نظارت بر امور فرش	۱۳۷۵/۵/۲۸

ردیف	عنوان	هدف قانون	تاریخ تصویب
۱۰	قانون اجازه خارج نمودن سه قطعه فرش از کشور جهت شرکت در نمایشگاه فرش ایران در شهر وین اتریش و اعاده مجدد آن به کشور	شناساندن فرش ایران در خارج از کشور از طریق ارائه آن در نمایشگاه	۱۳۷۵/۸/۲
۱۱	قانون قرار گرفتن صد درصد ارز حاصل از صادرات فرش‌هایی که از اول اسفندماه سال جاری صادر می‌گردند در اختیار صادرکنندگان و ضوابط خروج فرش همراه مسافر	اتخاذ تصمیم در خصوص صادرات فرش به‌منظور تنظیم بازار	۱۳۷۵/۱۲/۸
۱۲	قانون اجازه صدور روادید برای اتباع خارجه به‌منظور انجام معاملات فرش به ایران	تسهیل معاملات فرش برای اتباع خارجه در ایران	۱۳۷۶/۵/۱۱
۱۳	قانون تصویب مواردی به‌منظور جبران بخشی از خسارت‌های وارده به تولیدکنندگان فرش	جبران بخشی از خسارت‌های وارده به تولیدکنندگان فرش از طریق تمدید مهلت بازپرداخت وام‌های اعطایی	۱۳۷۶/۷/۱۳
۱۳	قانون بیمه بازنشستگی، فوت و ازکارافتادگی بافندگان قالی، قالیچه، گلیم و زیلو	تأمین اجتماعی قالیبافان خانگی فاقد کارفرما، در برابر حمایت‌های بازنشستگی، ازکارافتادگی و فوت با نرخ ۱۴ درصد (۷ درصد سهم دولت و ۷ درصد سهم مشمول) به‌صورت اختیاری	۱۳۷۶/۹/۱۱
۱۴	قانون اجازه واردات ۲۹ قلم کالای مصوب در مقلبل صادرات کالاهای غیرنفتی به کشورهای مستقل مشترک‌المنافع به‌استثنای پسته و فرش	مستثنا نمودن فرش از شمول واردات ۲۹ قلم کالای مصوب	۱۳۷۷/۱۲/۸
۱۵	قانون معافیت صادرات کالا و خدمات از پرداخت عوارض	معافیت صادرات کالا و خدمات از پرداخت هرگونه عوارض	۱۳۷۹/۱۲/۱۷
۱۶	قانون حمایت از تأسیس و اداره مجتمع‌های بزرگ و متمرکز قالیبافی	حمایت از مجتمع‌های قالیبافی تعاونی و خصوصی	۱۳۸۰/۱۲/۲۲
۱۷	تصویبانه هیئت وزیران راجع به روادید ورود به ایران برای تجار فرش	انجام اقدامات لازم در خصوص زمان صدور روادید ورود به ایران برای تجار فرش	۱۳۸۱/۲/۱۸
۱۸	قانون استفساریه اخذ یک و نیم درصد (۱/۵٪) از صادرات فرش جهت تأمین بخشی از منابع مالی بیمه قالیبافان و گلیم‌بافان	طبق این قانون مجلس اخذ یک و نیم درصد (۱/۵٪) از صادرات فرش مجاز ندانست و دولت را موظف نمود هفت درصد (۷٪) سهم خود را طبق ماده واحده قانون بیمه بازنشستگی، فوت و ازکارافتادگی بافندگان قالی، قالیچه، گلیم و زیلو مصوب ۱۳۷۹/۱/۱۷ به سازمان تأمین اجتماعی پرداخت نماید.	۱۳۸۱/۰۸/۲۲
۱۹	قانون اعطای مجوز به وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی جهت خروج موقت ۲۵ تخته فرش	هدف از این قانون حفظ آثار ملی بوده و خروج موقت ۲۵ تخته فرش را با رعایت قوانین و مقررات مربوط مجاز دانسته است.	۱۳۸۱/۱۲/۲۶

اهم قوانین و مقررات مرتبط با فرش دستباف

اهم قوانین و مقررات مرتبط با فرش دستباف

ردیف	عنوان	هدف قانون	تاریخ تصویب
۲۰	ساماندهی ساختار مدیریتی فرش دستباف	تجمیع کلیه امور مربوط به سیاستگذاری، برنامه‌ریزی، نظارت، هدایت و حمایت صنعت فرش دستباف، امور تحقیقاتی و پژوهشی مربوط به آن و تهیه ضوابط و الزامات فنی تولید و صادرات و اقدامات حمایتی در یک واحد سازمانی در حوزه مرکزی وزارت بازرگانی وقت واگذاری کلیه وظایف تصدیگری و واحدهای مربوط به تولید، بازرگانی، خریدوفروش در زمینه فرش دستباف به همراه امکانات مربوطه به بخش غیردولتی واگذاری شرکت سهامی فرش ایران تا پایان سال ۱۳۸۲ به بخش غیردولتی تشکیل کمیته‌ای با مسئولیت وزیر بازرگانی و عضویت وزرای بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، جهاد کشاورزی و رؤسای سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و سازمان تأمین اجتماعی و تصویب اقدامات حمایتی از قالیبافان و ارائه پیشنهادهای لازم به هیئت‌وزیران ظرف سه ماه	۱۳۸۲/۱/۳۰
۲۱	قانون اختصاص تسهیلات یارانه‌ای به بخش خصوصی از محل اعتبار ۱۰ ریال خرید گندم در سال ۱۳۸۴ و اختصاص مبلغی از محل منابع داخلی وزارت بازرگانی به‌منظور ایجاد و احداث مجتمع آموزشی خدماتی فرش دستباف و طراحی نقشه فرش لرستان	تأمین بودجه برای ایجاد و احداث مجتمع آموزشی خدماتی فرش دستباف و طراحی نقشه فرش	۱۳۸۴/۱۲/۱۸
۲۲	قانون بیمه‌های اجتماعی قالیبافان، یافتندگان فرش و شافلان صنایع دستی شناسه‌دار (کددار)	برقراری پوشش بیمه تأمین اجتماعی برای استادکاران و کارگران قالی و فرش دستباف بدون کارفرما و یا کارفرما، شافل در کارگاه‌های خانگی تکباف قالی و فرش و یا تحت پوشش تعاونی‌های قالی و فرش و مجتمع‌های کوچک و بزرگ مربوطه و همچنین شافلان صنایع دستی خانگی و غیر آن در گروه‌های مصوب شناسه‌دار (کددار) صنایع دستی ایران که به‌صورت تمام‌وقت به مشاغل یادشده اشتغال دارند.	۱۳۸۸/۰۵/۱۸

سناریوهای جایگزین مدیریت و سیاستگذاران فرش دستباف و معیارهای ارزیابی آنها

سناریوها	معیارها	تشکیل سازمان ملی فرش دستباف زیر نظر مستقیم رئیس جمهور	تبدیل مرکز ملی فرش به سازمان زیر نظر وزارت صنعت، معدن و تجارت	انتقال به وزارت جهاد کشاورزی و تشکیل سازمان مستقل	انتقال در قالب معاونت به سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری
استقلال مالی و اداری	مناسب	مناسب	مناسب	مناسب	مناسب
ارتباط با بافندگان	ضعیف	ضعیف	ضعیف	نسبتاً مناسب	ضعیف
ساماندهی خدمات توسعه کسب و کار در سطح صفی و میدانی	ضعیف	ضعیف	ضعیف	نسبتاً مناسب	ضعیف
ظرفیت اجرایی و پویایی	ضعیف	نسبتاً مناسب	نسبتاً مناسب	مناسب	ضعیف
نظارت پذیری از سوی مجلس شورای اسلامی	ضعیف	مناسب	مناسب	مناسب	ضعیف
میزان سختیت کارکرد متولی با دستگاه بالادستی	ضعیف	متوسط	متوسط	مناسب	مناسب
نگاه بین بخشی	مناسب	متوسط	متوسط	متوسط	متوسط
توجه به تولید	ضعیف	ضعیف	ضعیف	مناسب	متوسط
توجه به تجارت	ضعیف	ضعیف	نسبتاً مناسب	متوسط	ضعیف

اصول مورد توجه در رابطه با سناریوهای جایگزین

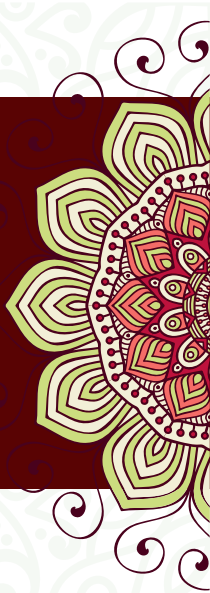
فارغ از اینکه کدام یک از سناریوهای فوق توسط قانونگذاران محترم انتخاب شود، تعدادی اصل بنیادین، به شرح زیر در اصلاح ساختار باید مد نظر قرار بگیرد:

۱. باید مجلس بتواند بر متولی فرش دستباف نظارت مستمر و مؤثری داشته باشد.
۲. ساختار متولی باید ارتباط تنگاتنگ با بافندگان، تأمین کنندگان مواد خام و بازاریابان داشته باشد و رویکرد زنجیره ارزش و بهره مندی عادلانه بازیگران زنجیره از ارزش افزوده مربوطه را اجرایی کند.
۳. فرش دستباف با مأموریت‌های اصلی دستگاه اجرایی بالادستی سنخیت داشته باشد و در زمره اولویت‌های اساسی آن قرار گیرد.
۴. نهادی تحت عنوان کمیته یا کمیسیون فرش، به عنوان عالی‌ترین رکن در رأس ساختار مذکور وجود داشته باشد تا بتواند رویکرد بین بخشی فرش دستباف و هماهنگی‌های الزام‌آور بین دستگاه‌های اجرایی مرتبط را عملیاتی کند. اعضای این کمیته یا کمیسیون باید شامل نمایندگان وزارتخانه‌های جهاد کشاورزی، صنعت، معدن و تجارت، امور اقتصاد و دارایی، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و دو نفر عضو هیئت علمی خیره در زمینه فرش دستباف، یک نفر به نمایندگی از صادرکنندگان، دو نفر به نمایندگی از بافندگان باشد (مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۳۹۷).

پیشنهادات مرتبط با توسعه فرش دستباف

۱ برنامه جامع توسعه فرش دستباف، مشتمل بر مؤلفه های سیاستهای تأمین مالی، توسعه زیرساختها، بازاریابی داخلی و خارجی، حرفه آموزی، بهبود امنیت شغلی بافندگان، تأمین بهینه مواد خام، بودجه ریزی، بهبود استانداردهای نیروی کار، بهبود رقابت پذیری، تولید اطلاعات مدیریتی و به کارگیری متخصصان دانشگاهی مجرب باید تدوین و اجرا شود. در این راستا اطلاعات طرح تدوین نظام جامع مدیریت هنر صنعت فرش دستباف ایران باید به روزرسانی و استفاده شود. در نهایت، دستاوردهای این برنامه بر اساس شاخص های مختلف در حوزه های رشد ارزش افزوده، بهبود اشتغال، دستاوردهای فرهنگی، بهبود درآمد بازیگران زنجیره تولید فرش دستباف به خصوص بافندگان، بهبود کیفیت زندگی و بهبود صادرات باید ارزیابی شود.

۲ از آنجاییکه وزارت صنعت، معدن و تجارت فاقد بدنه و مأموریت مناسب و پررنگ در حوزه توسعه کسب و کارهای کوچک و متوسط، توسعه روستایی و فقرزدایی است، جایگاه نهادی فرش دستباف باید به نحوی اصلاح شود که پیوندهای پسین و پیشین فرش دستباف با تولیدکنندگان مواد اولیه به ویژه با بخش کشاورزی و تولید مواد خام اعم از پشم، ابریشم، رنگهای گیاهی در روستاها به شکل بهتری ایجاد شود و تمرکز حمایتهای دولت از تجار، به سمت حمایت از توسعه زنجیره های صادرات محور مردم نهاد گذار نماید.

پیشنهادات مرتبط با توسعه فرش دستباف

با توجه با اینکه در بسیاری از سالها برنامه مستقلى در بودجه هاى سنوأتى براى فرش دستباف وجود نداشته و اعتبارات فرش دستباف، به عنوان بخشى از برنامه هاى توسعه صنایع نساجى، دستى و روستایى و چرم و یا برنامه بهبود و توسعه صادرات آورده شده است، پیشنهاد میشود براى رشد، توسعه و ارتقای کیفیت فرش دستباف روستایى و بهبود نقش آن در توسعه روستایى، منابع و اعتبارات بودجه اى مجزا (تحت عنوان برنامه توسعه فرش دستباف روستایى) با اهداف روشن و قابل نظارت در قوانین بودجه سنوأتى در نظر گرفته شود. در این برنامه باید مشخص باشد که اعتبارات مذکور چه تأثیرى بر بهبود معیشت روستایان و حضور آنها در بازارهاى صادراتى خواهد داشت.

۳

به دلیل نبود الگوی مناسب براى تولید و ساماندهى امر تولید، باید ایجاد و توسعه "الگوی قراردادى عادلانه با حفظ حقوق قالیبافان"، مالک عمل قرار گیرد. در این الگو همانند آنچه که در کشاورزى مطرح است، نهاد کارفرما طى قراردادى که با بافندگان منعقد میکند، تعهد میکند که آنها را آموزش دهد، نهادهای باکیفیت و طرحهای متناسب با سلیق بازار در اختیار آنها قرار دهد، بیمه را براى بافندگان فراهم کند و پس از اتمام بافت، فرش را با قیمت مناسب از بافنده خریدارى کند. مشابه چنین الگویی نیز در اسناد تاریخی فرش دستباف تحت عنوان «تشکیل سازمانهای کارفرمایى قالیبافی براى جلوگیری از رقابتهای زیانبخش در زمینه حمایت از صنعت فرش و افزایش تولید و بهبود آن در داخل کشور پیشبینى شده بود. در صورت تحقق این الگو، بسیاری از مشکلات از جمله تسلط واسطه ها، عدم دسترسی به نهاده باکیفیت و نقشه مناسب، عدم اطلاع مناسب بافندگان از ترجیحات مصرفکننده داخلی و خارجی، انحراف بخشى از اعتبارات بانكى از مسیر فرشبافی، عدم پوشش مناسب بیمه اجتماعى قالیبافان از بین میروند. البته براى تحقق دستاوردهای عادلانه تر، بهتر آن است که اتحادیه ها و شرکتهای تعاونى متشکل از خود بافندگان بتوانند نقش کارفرما را ایفا کنند

۴

پیشنهادات مرتبط با توسعه فرش دستباف

با توجه اقلیم کشور و همچنین ظرفیتهای فراوانی که در زمینه تولید پشم در داخل کشور وجود دارد، از این ظرفیتهای باید به طور سازماندهی شده و برنامه اقدام مشخص، در تولید نخ قالببافی استفاده شود. در این صورت علاوه بر افزایش کیفیت فرشهای تولیدی، ظرفیتهای اشتغال جدیدی برای کسانی که در بخش تولید نخ کار میکنند فراهم میشود. علاوه بر این باید تمهیداتی اتخاذ شود که از ورود مواد اولیه بی کیفیت مثل رنگهای بی کیفیت که به شدت بر روی کیفیت بافت تأثیر میگذارد، به داخل کشور جلوگیری شود.

توان فنی و تخصصی در زمینه بازاریابی داخلی و بین المللی فرش دستباف، به ویژه در سطح اتحادیه ها و شرکتهای تعاونی باید تقویت شود و در این زمینه سازمان مرکزی تعاون روستایی، اتحادیه های تعاونی فرش دستباف و وزارت صنعت، معدن و تجارت نقش اساسی باید ایفا کنند

به منظور حفظ هویت و اعتبار فرش ایرانی و جلوگیری از جعل آن توسط کشورهای رقیب، شناسنامه فرشهای صادراتی تهیه شود و با ایجاد یک پایگاه اطلاع رسانی، شرایطی فراهم شود که خریدار با مراجعه به این پایگاه از صحت هویت فرش خریداری شده اطمینان حاصل کند.

۵

۶

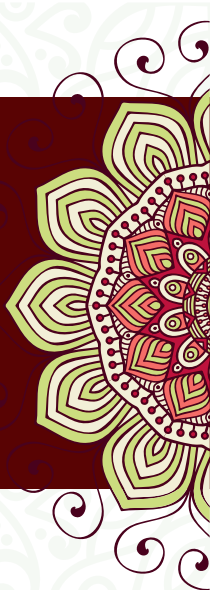
۷

پیشنهادهای مرتبط با توسعه فروش دستباف

دولت باید زمینه افزایش سهم بافندگان روستایی از ارزش افزوده نهایی فرش دستباف را به خصوص از طریق توسعه و تقویت نهادهای غیردولتی اجتماع محور دانشبنیان (با تعامل دانش آموختگان مجرب و جامعه محلی) و بهبود سرمایه اجتماعی افقی و عمودی فراهم کند تا از این طریق انگیزه بافندگان بهبود یافته و امکان تلاش مؤثرتر بافندگان در افزایش کیفیت تولیدات فرش دستباف فراهم شود.

به منظور سازماندهی صادرات فرش دستباف روستایی و جلوگیری از فعالیت صادرکنندگان غیرحرفه ای، استانداردهای مناسب برای صادرکنندگان تعریف شود و بر اساس این استانداردها به آنها مجوز صادرات داده شود. همچنین، در راستای ارتقای رقابت، نظام رتبه بندی بافندگان و صادرکنندگان ایجاد شود (مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۳۹۷).

چالش‌های توسعه فرش دستباف (بر اساس مصاحبات انجام شده)

۱ کاهش تعداد بافندگان
فرش در مناطق روستایی

۲ کاهش تمایل بافنده‌ها به بافت فرش
روستایی و گرایش به بافت فرش شهری

۳ جایگاه غیرشفاف فرش دستباف
روستایی در قوانین بودجه سنواتی

۴ عدم ثبات مدیریتی و جایگاه ضعیف
سازمانی مرکز ملی فرش

چالش‌های توسعه فرش دستباف (بر اساس مصاحبات انجام شده)

۵

اثر بخشی پایین سازمانهای غیردولتی

۶

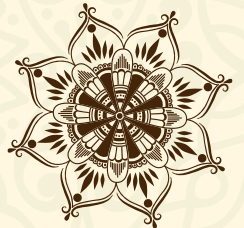
محدودیت دسترسی بافندگان به منابع مالی و اعتباری مناسب و انحراف بخشی از تسهیلات از مسیر قالببافی

۷

دسترسی نامناسب بافندگان به مواد اولیه

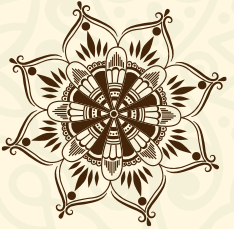
۸

عدم توسعه توانمندی های قالببافان

چالش‌های توسعه فرش دستباف (بر اساس مصاحبات انجام شده)

۹

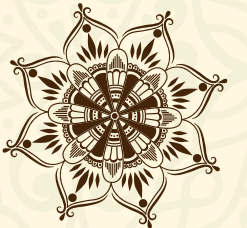
ساختار نامناسب بازار و تسلط واسطه‌ها

۱۰

فقدان نظام مناسب بازاریابی در سطح
ملی و بین‌المللی

۱۱

افزایش رقابت در سطح بین‌المللی

۱۲

حمایت ناکافی دولت از صادرکنندگان

مهم ترین علل کاهش صادرات فرش دستباف

به طور کلی، مهمترین عللی که برای کاهش صادرات میتوان برشمرد عبارتند از: کاهش تقاضای جهانی فرش دستباف، اطلاع اندک دست اندرکاران هنر صنعت فرش دستباف از وضعیت تولید و تجارت فرش در کشورهای رقیب و حتی از وضعیت واردکنندگان این کالا، وجود کالاهای جانشین و مکمل مانند کفپوشهای صنعتی و ماشینی در کنار تغییر در سبک زندگی و سلايق مصرف کنندگان، تحریمها، بحرانهای مالی در اروپا و رکود اقتصادی در کشورهای اروپایی، بروز ناآرامی های سیاسی در برخی کشورهای منطقه، مشکلات مربوط به تولید و افزایش هزینه های آن با توجه به افزایش نرخ تورم، حمایت های ناکافی از نیروی کار از سوی کارفرمایان و بالا بودن مزایا برای نیروی کار در خارج از صنعت فرش دستباف و کاهش عرضه نیروی کار برای فرش دستباف به دلیل اعطای یارانه نقدی.

علاوه بر این، نبود مراکز فراگیر تهیه و توزیع مواد اولیه در داخل کشور سبب شده است که از ظرفیتهای موجود مواد اولیه در داخل کشور (مانند پشم) استفاده مناسبی نشود و ابزارآلات و مواد اولیه مورد نیاز بافندگان در بسیاری از موارد با قیمت بالا و کیفیت نامناسب از خارج از کشور تأمین شود. به طور کلی تأملی بر یافته های حاصل از مصاحبه ها نشان میدهد که عمده چالشهای مذکور ناشی از ضعف در مدیریت اجرایی و سیاستگذاری فرش دستباف روستایی در کشور است (مرکز پژوهش های مجلس، ۱۳۹۷).

نکات تکمیلی

در حال حاضر وزارت صنعت، معدن و تجارت فاقد بدنه و مأموریت مناسب و پرتنگ در حوزه توسعه کسب و کارهای کوچک و متوسط، توسعه روستایی و فقرزدایی است. تمشیت امور هنر صنعت فرش دستباف با ابعاد گوناگون و پراکندگی جغرافیایی وسیعی که دارد، در قالب یک مرکز ستادی تحت عنوان مرکز ملی فرش دستباف در وزارت صنعت، معدن و تجارتی که عمده وقت و همت آن مصروف صنایع بزرگی مانند خودرو، معادن، فولاد و غیره است، نمیتواند سبب توسعه مستمر فرش دستباف شود. ساختار سیاستگذاری فرش دستباف باید به نحوی تغییر یابد که پیوندهای پسین و پیشین فرش دستباف با تولیدکنندگان مواد اولیه به ویژه با بخش کشاورزی و تولید مواد خام اعم از پشم، ابریشم، رنگهای گیاهی در روستاها به شکل بهتری ایجاد شود و تمرکز حمایتی دولت از تجار، به سمت حمایت از توسعه زنجیره های صادرات محور مردم نهاد گذار نماید. لذا بهبود نظام مدیریت و برنامه ریزی فرش دستباف امری ضروری به نظر میرسد. ازسوی دیگر برنامه جامع توسعه فرش دستباف، مشتمل بر مؤلفه های سیاستهای تأمین مالی، توسعه زیرساختها، بازاریابی داخلی و خارجی، حرفه آموزی، بهبود امنیت شغلی بافندگان، تأمین بهینه مواد خام، بودجه ریزی، بهبود استانداردهای نیروی کار، بهبود رقابت پذیری، تولید اطلاعات مدیریتی و به کارگیری متخصصان دانشگاهی مجرب باید تدوین و اجرا شود. در این راستا اطلاعات طرح تدوین نظام جامع مدیریت هنر صنعت فرش دستباف ایران باید به روزرسانی و استفاده شود. از دیگر راهکارهای عملیاتی برای توسعه این هنر صنعت، میتوان به مواردی مانند تدوین منابع و اعتبارات بودجه ای مجزا (تحت عنوان برنامه توسعه فرش دستباف روستایی) با اهداف روشن و قابل نظارت در قوانین بودجه سنواتی، توسعه "الگوی قراردادی عادلانه با حفظ حقوق قالیبافان"، راه اندازی سامانه احراز هویت فرش ایرانی، به منظور حفظ هویت و اعتبار فرش ایرانی و جلوگیری از جعل آن توسط کشورهای رقیب و توانمندسازی اتحادیه ها و تعاونی های روستایی و تعاونی های فرش دستباف روستایی برای مدیریت زنجیره تأمین فرش بافی روستایی اشاره کرد (مرکز پژوهش های مجلس، ۱۳۹۷).

منابع

- باشکوه، محمد و حق ورودی زاده، ابوالفضل (۱۴۰۰). "نگاهی به ساختار بازار جهانی فرش و برخی اشارات سیاستگذاری". دوماهنامه بررسی های بازرگانی، ۱۹(۱۱۱).
- شماعی زاده، مجید (۱۳۹۷). "جایگاه رقابتی فرش دستباف ایرانی در بازار چین". همایش جامعه علمی ایرانیان مقیم چین
- شهبازی، مهرداد و سالارزهی، حبیب اله (۱۳۹۵). "شناسایی و اولویت بندی مؤلفه های استراتژیک تأثیرگذار بر جایگاه برند ملی فرش دستباف ایرانی در بازار جهانی". دوفصلنامه علمی- پژوهشی فرش ایران. ۳۰.
- لقمان، سمیرا و مجیبیان، فاطمه (۱۴۰۱). "تحلیل گزینه های سیاستی برای توسعه صادرات فرش دستباف ایران با رویکرد پویایی سیستم". سیاستنامه علم و فناوری، ۱۲(۲).
- مرکز پژوهش های مجلس (۱۳۹۷). "بررسی وضعیت فرش دستباف ایران با تأکید بر فرش دستباف روستایی".
- اتاق ایران (۱۴۰۱). "کپی کاران بازار فرش ایران را در اختیار می گیرند"، کد خبر ۵۵۲۷۲
- دنیای اقتصاد (۱۴۰۱). "مشکلات جدید بازار فرش دستباف ایران"، کد خبر ۳۹۲۴۷۳۴
- تجارت نیوز (۱۴۰۲). "سقوط آزاد صادرات فرش / ایران جایگاه جهانی خود را از دست داد".
- ایرنا (۱۴۰۲). "رشد ۱۰ درصدی تولید فرش دستباف در سال گذشته"، کد خبر ۸۵۰۷۲۶۶۷
- روزنامه جهان صنعت (۲۰۲۳). "تنزل جایگاه فرش دستباف ایران در بازار جهانی"، کد خبر ۳۴۵۵۰۷
- <https://irica.ir/>
- <https://www.trademap.org/Index.aspx>

